

ONTOLOGICKÉ MOŽNOSTI MARXISTICKEJ FILOZOFIE

MICHAL SUCHÝ, Katedra marxisticko-leninskej filozofie FFUK, Bratislava

Otázka postavenia marxisticko-leninskej filozofie v procese prakticko-poznávacej činnosti nie je akademická ani špekulatívna. Viac či menej sa vynára vždy, keď sa pri riešení jednotlivých problémov v oblasti teórie alebo praxe, v zjavnej alebo v skrytej podobe, argumentuje aj z hľadiska filozofie, prípadne sa žiada účasť filozofie. Práve v takýchto situáciách zákonite narážame na problém hraníc možností a kompetentnosti filozofie. Tento problém nadobúda vyhranenú podobu najmä vo vzťahu k jednotlivým špeciálnym vedám, pričom táto vyhranenosť je zvyčajne väčšia vo vzťahu k exaktným vedám ako k vedám, ktoré sa za také ešte nepovažujú. Ak, napríklad, v oblasti filozofických otázok prírodných vied filozofia prekročí svoje možnosti a kompetentnosť, prejavuje sa to dosť zreteľne a výsledkom je obyčajne konfrontácia medzi prírodovedcami a filozofmi. No v takej oblasti, ako je sociológia alebo iné spoločenské vedy, sa prekročenie možností filozofie postihuje ťažšie, ba špeciálna spoločenská problematika sa často vydáva za filozofickú a naopak.

Otázka predmetu filozofie, a teda aj jej možností a úloh v rozličných oblastiach činnosti sa objavovala v minulosti a objavuje sa aj dnes. Jednotlivé filozofické smery a prúdy na ňu odpovedali a aj odpovedajú značne rozdielne a veľmi diferencovane. Pritom neostávajú iba pri odpovediach, ale svoj zámer s väčším či menším úspechom aj realizujú. Nachádzame tu naturfilozofické systémy, ktoré sa pokúšajú zodpovedať na všetky otázky, vznikajúce v procese praktickej poznávacej činnosti, až po zredukovanie filozofie na analýzu jazyka.

Keď Marx a Engels budovali dialektickomaterialistickú filozofiu, vymedzili aj jej úlohy a možnosti. Vyjadrenie sa k tejto otázke môžeme sledovať od začiatku ich vedeckej činnosti a Engels sa k nej aj neskôr stále vracal. Už v spoločnej práci *Nemecká ideológia* v súvislosti s kritikou idealistického chápania dejín vyslovujú názor, že „len čo sa začne zobrazovať skutočnosť, stráca samostatnú filozofia pôdu pre svoju existenciu. Na jej miesto môže nastúpiť nanajvýš súhrn najvšeobecnejších záverov, ktoré sa dajú abstrahovať zo skúmania historického vývoja ľudí“ [1, s. 225]. V rozvinutejšej podobe neskôr nachádzame túto myšlienku v *Dialektike prírody*. Engels tu ukazuje, ako sú prírodovedci vo svojom teoretickom myslení determinovaní určitými všeobecnými kategóriami, a dodáva, že „prírodovedci, pokiaľ sa uspokojujú s odpadkami starej metafyziky, povoľujú filozofii ešte isté zdanie existencie. Až keď prírodné a historické vedy pojmú do seba dialektiku, až vtedy sa stane celé filozofické haraburdie — okrem učenia o myslení — zbytočným a zmizne v pozitívnej vede“ [2, s. 182]. Túto myšlienku opakuje aj v *Anti-Dühringovi*: „Len čo sa každá jednotlivá veda ocitne pred požiadavkou objasniť si svoje postavenie v celkovej súvislosti javov a poznania javov, je každá osobitná veda o celkovej súvislosti zbytočná. Všetko, čo si z celej doterajšej filozofie zachová potom samostatnú existenciu, je učenie o myslení a jeho zákonoch — formálna logika a dialektika. Všetko ostatné sa rozplynie v pozitívnej vede o prírode a dejinách“ [3, s. 79]. Engels napokon túto myšlienku vyjadril v práci *Ludwig*

Feuerbach a vyústenie klasickej nemeckej filozofie, teda v práci, kde v stručnej podobe zhŕňa myšlienky a názory, ktoré spolu s Marxom vyložili v *Nemeckej ideológii*. Aj tu, na konci tejto práce, zdôrazňuje, že chápanie filozofie, ako ho vyložili v *Nemeckej ideológii*, „skoncovalo s filozofiou v oblasti dejín tak isto, ako dialektické chápanie prírody robí každú naturfilozofiu zbytočnou a nemožnou. Ani v dejinách ani v prírode nejde už o to, vymýšľať si súvislosti z hlavy, ale o to, objavovať ich vo faktoch. Pre filozofiu vyhnanú z prírody a dejín ostáva potom už iba ríša čistého myslenia, pokiaľ z tejto ríše ešte niečo zvyšuje: náuka o zákonoch samého procesu myslenia, logika a dialektika“ [4, s. 276].

Skutočnosť, že tento Marxov a Engelsov názor na úlohu filozofie nachádzame v ich prácach z rozličných období, oprávňuje nás konštatovať, že ho nevyslovili ako nejaké vedľajšie, prípadne náhodné a nepremyslené prerieknutie sa, ale ako poznatok, ktorý je dôležitým komponentom pri určovaní úlohy a predmetu dialektickomaterialistickej filozofie. Treba povedať, že v marxistickej filozofickej literatúre sa tomuto predmetu venuje veľmi malá pozornosť a v samotnej filozofickej tvorbe pri riešení jednotlivých problémov sa vo väčšine prípadov neberie do úvahy, alebo sa mlčky obchádza.

Otázka, ako chápať a interpretovať tento názor na úlohu filozofie, je dodnes otvorená a v prípadnej diskusii by sa iste vyskytli rôzne názory. Možno to usudzovať na základe toho, že v diskusii o úlohách filozofie pri riešení súčasných problémov, sa názory značne rôznia. Vynára sa teda otázka, ako chápať názor klasikov marxizmu, že zo starej filozofie ostáva iba učenie o myslení: formálna logika a dialektika. Ak priznáme, že formálna logika sa stala samostatnou disciplínou, potom pre filozofickú oblasť ostáva iba dialektika.

Dialektiku však tiež možno chápať rozlične. Ako určitý spôsob myslenia, prípadne ako dialektickú logiku, ktorá zároveň vystupuje ako teória poznania, ale aj ako dialektiku konkrétnej oblasti objektívnej skutočnosti, ako dialektiku prírody a dialektiku spoločnosti.

Podľa názorov Marxa a Engelsa, ktoré sme odcitovali, ak prírodné a spoločenské vedy zahrnú dialektiku, filozofia prírody aj filozofia dejín strácajú svoje opodstatnenie. Tým sa ontológia marxistickej filozofie radikálne odlišuje [lepšie — mala by sa odlišovať] tak od ontológie preddialektického materializmu, ako aj od rozličných ontologických koncepcií idealistickej filozofie. Marxistická filozofia si už nemôže nárokovať vytváranie ontologických modelov štrukturovanosti, vlastností a procesov prírodnej a spoločenskej reality, pretože tieto otázky sú v kompetencii poznávania jednotlivých vied o prírode a spoločnosti, pričom toto poznávanie je historický proces, ktorý nemôže nikdy dosiahnuť stav absolútne ukončeného postihnutia sveta.

Pochopiteľne, proti takémuto chápaniu úlohy marxistickej filozofie v jej ontologickom aspekte môžu vzniknúť námietky. Ak si všimneme dejiny marxistickej filozofie od určitého obdobia, vidíme, že takéto chápanie sa v podstate ignorovalo. No práve retrospektívny pohľad na chápanie tohto problému v marxistickej filozofii nám môže pomôcť zistiť, nakoľko je názor klasikov marxizmu opodstatnený. Ak je pravdivý názor, že pre nový materializmus ostáva iba oblasť skúmania procesu myslenia, potom prekročenie hraníc tejto oblasti by sa malo nejakým spôsobom negatívne prejavíť na vzahu medzi filozofiou a jednotlivými vedami. A naozaj, už letmý pohľad do nedávnych dejín marxistickej filozofie nám ukazuje chyby, ktorých sa mnohí marxistickí filozofi, ale aj ved-

ci — odvolávajúc sa na princípy marxistickej filozofie — dopustili pri hodnotení vedeckých poznatkov v jednotlivých vedách. Zisťujeme, že na základe marxistickej filozofie sa rozhodovalo o pravdivosti či nepravdivosti mnohých vedeckých poznatkov a teórií či hypotéz. Takto sa, napríklad, teória rezonancie v chémii, princíp neurčitosti vo fyzike, teória rozpínajúceho sa vesmíru v kozmológii a ďalšie poznatky a teórie hodnotili ako idealistické, a teda nevedecké.

Tento chybný postup v marxistickej filozofii sa často vysvetľuje istou politickou klímou. Nepochybne, politická klíma tu zohrala veľkú úlohu, ale len ňou nevysvetlíme teoretickú povahu, sám mechanizmus týchto chýb. Pri hlbšom skúmaní tohto problému sa ukazuje, že podstata chýb je v prekročení možnosti a kompetencie marxistickej filozofie vo vzťahu k procesu vedeckého poznávania. Na základe marxistickej filozofie sa tu rozhodovalo o pravdivosti či nepravdivosti vedeckých poznatkov, ktoré sú vecou jednotlivých vied.

Materialistická dialektika sa nechápala ako určitý spôsob myslenia, ale viac-menej ako ontológia starého typu, z ktorej pozícií, nezávisle od toho, čo nám poskytuje veda, suverénne môžeme postihovať svet, aký je sám osebe, a tým rozhodovať, ktoré poznatky sú pravdivé alebo nepravdivé. Filozofické kategórie sa tu nechápali ako skoncentrované poznanie podstatných vlastností prírodnej a spoločenskej reality, ktoré nás môžu orientovať v ďalšom procese poznávania, ale ako akési axiomy, z ktorých možno vydedukovať konkrétne poznatky o tejto realite, prípadne odvodiť z nich návod na konkrétnu činnosť. Práve táto koncepcia marxistickej filozofie nám umožňuje pochopiť, prečo bolo možné s odvolávaním sa na materialistickú dialektiku považovať, napríklad, teóriu rozpínajúceho sa vesmíru za fideistickú alebo rozhodovať o mechanizme dedičnosti.

Takéto chápanie úlohy a možnosti marxistickej filozofie bolo určitým návratom k starému, preddialektickému materializmu. Je preto celkom pochopiteľné, že takto chápaná marxistická filozofia sa dostala do podobnej situácie ako preddialektický materializmus. Tak ako kedysi nebolo možné z pozícií starého materializmu adekvátne pochopiť a interpretovať objavy vo vede, ktoré sa uskutocnili na rozhraní 19. a 20. stor. ani marxistickí filozofi sa z pozícií spomenutého chápania marxistickej filozofie nemohli zmocniť ďalších vedeckých poznatkov a objavov. Ak sa máme vyjadriť jednoduchšie, v prvom prípade sa v dôsledku nových objavov spochybňovala opodstatnenosť materializmu, v druhom prípadne sa spochybňovali, alebo popierali vedecké poznatky a teórie. Tu bola však situácia pre vzťah filozofie a vedy podstatne nepriaznivejšia, pretože tieto názory sa zdôvodňovali aj politickým kontextom, čo malo veľmi negatívne dôsledky pre filozofiu aj niektoré oblasti vedy, nehovoriac už o praxi.

Takýto vzťah medzi filozofiou a vedou nemohol napokon nevyvolať medzi nimi kontraverziu, v ktorej sa s celou naliehavosťou opäť vynoril problém ontologického aspektu marxistickej filozofie. Inými slovami, opäť sa vynorila otázka, čo môže filozofia povedať o svete, o jeho vlastnostiach, štrukturovanosti a zákonitostiach, aké sú jej možnosti v procese poznania. Negatívne dôsledky, ktoré vznikli nesprávnym zasahovaním filozofie do vedy, ukázali, že funkcia filozofie ako akéhosi arbitra rozhodujúceho o pravdivosti alebo nepravdivosti vedeckých poznatkov, je neudržateľná.¹

¹ Treba pripomenúť, že niektoré vedecké poznatky nesprávne hodnotili nielen filozofi, ale aj mnohí vedci. Pretože niektorí z nich patrili medzi autority, ich názory vytvá-

K tomuto problému sa vyjadrujú aj viacerí prírodovedci, ktorí zdôrazňujú potrebu rozlišovať medzi filozofickými a vedeckými problémami poznávania. Napríklad V. L. Ginsburg v súvislosti s otázkou vzťahu kozmológie a filozofie píše: „Ak sa filozof zamýšľa nad nejakým problémom, ktorý má vzťah k prírodovede, mal by sa sám seba najprv spýtať: je tento problém filozofický alebo vedecký? Za závažný a principiálny filozofický problém treba považovať vymedzenie hraníc filozofie“ (5, s. 121). Tento názor je podľa nás celkom opodstatnený. Treba azda dodať, že sa to netýka iba vzťahu filozofie k prírodným vedám, ale takisto aj k vedám o spoločnosti.

Retrospektívny kritický pohľad na chyby, ktoré sa v marxistickej filozofii vyskytovali, nám musí pomôcť pochopiť ich teoretický základ, a vyvarovať sa tak postupov, ktoré by opäť viedli k negatívnym dôsledkom pre prakticko-poznávaciu činnosť.

Retrospektívny pohľad na chyby ukazuje, že ich nemôžeme redukovať na náhodné individuálne omyly niektorých filozofov alebo vedcov (ako sa to často interpretuje), ale že pramenili v už spomínanom nesprávnom, možno povedať nedialektickom chápaní ontologického aspektu marxistickej filozofie.

Dnes, keď stanovujeme filozofii jednotlivé úlohy, musíme prihliadať aj na minulosť, na minulé chyby, a najmä na teoretický základ, ktorý umožňoval robiť takéto chyby. Ak máme určiť, čo marxistická filozofia má a môže robiť, musíme vedieť, čo robila v minulosti a ktorými svojimi názormi a postupmi pôsobila na prakticko-poznávaciu činnosť pozitívne, a ktorými negatívne.

Ujasnenie si týchto problémov má praktické dôvody. Lebo ak si filozofia vytýči úlohy, ktoré sa dajú riešiť len prostriedkami jednotlivých vied, potom chtiac-nechtiac buď preberá ich poznatky a vydáva ich za filozofický problém, čo je dosť bežné, alebo sa dostáva do pozície abstraktných myšlienkových konštrukcií a špekulácií. Pre poznávaciu činnosť nemá heuristickú hodnotu ani prvý ani druhý postup. Naopak, v určitých podmienkach sa stávajú pre poznávanie brzdy.

Mnohé práce marxistických filozofov minulosti sa tejto chybe nevyhli, ba dá sa povedať, že takéto chápanie úlohy marxistickej filozofie dodnes nezanimklo. Napríklad, ešte aj dnes sa môžeme stretnúť s pokusom vytvárať model vesmíru na základe filozofických kategórií. Podobnú situáciu pozorujeme aj vo vzťahu filozofie k vedám o spoločnosti. Aj tu v niektorých oblastiach vidíme snahu filozofickými prostriedkami riešiť také problémy, ktoré patria do kompetencie tej-ktorej vednej disciplíny.

S tým súvisí aj problém spätosti marxistickej filozofie so životom a praxou našej spoločnosti, ktorý sa nastoľuje sústavne, a možno povedať, že aj oprávnene. Otázkou však je, ako túto spätosť chápať. Aj tu treba mať na zreteli, že hodnotenie spätosti filozofie s praxou závisí od toho, akú úlohu filozofii pripisujeme. Ak vychádzame z predpokladu, že z materialistickej dialektiky sa dá bezprostredne vyvodiť návod na konkrétnu prax v tej či onej oblasti nášho života, potom nerealizovanie tejto úlohy sa môže považovať za odtrhnutie filozofie od života. Mnohé a časté výčitky adresované filozofii — že je odtrhnutá od praxe, a teda neplní svoje poslanie, sa viac-menej zakladajú práve na tomto predpoklade. Logika je tu jednoduchá. Filozofii sa najprv určía úlohy,

rali dojem hodnovernosti, na čo sa zasa odvolávali filozofi, čím vznikol akýsi začarovaný kruh. Vedci odôvodňovali svoje nesprávne názory filozofiou a filozofi sa zasa odvolávali na názory týchto vedcov.

ktoré svojimi prostriedkami nemôže riešiť, a potom ju za ich nesplnenie kritizujú. Takáto kritika je zdanlivo opodstatnená (a mnohí filozofi úprimne veria v jej opodstatnenosť), ale v skutočnosti sa mýlia cieľa, pretože od filozofie sa žiada to, čo presahuje jej možnosti.

V poslednom čase sa, napríklad, objavuje názor, že filozofia by sa mala väčšmi angažovať v oblasti prognózovania. Je tento názor opodstatnený? Aj tu sa žiada pohľad na možnosť a kompetentnosť filozofie. Ako je známe, prognóza ako taká nejestvuje. Jestvujú iba prognózy v konkrétnej oblasti. Napríklad, v oblasti sociálneho rozvoja, v ekonomike, v ekológii atď. Robiť prognózy v týchto oblastiach možno len na základe poznania príslušných zákonov vývoja prírody a spoločnosti. Na základe týchto poznatkov sa potom môže konštituovať prognostika pre tú-ktorú oblasť ako špeciálna vedná disciplína. Dôležitú úlohu tu nepochybne má aj materialistická dialektika. Nie však preto, že môže prognózovať v tej-ktorej oblasti, ale predovšetkým (zjednodušene povedané) ako spôsob myslenia, ktorý pri vypracúvaní prognostických metód umožňuje chápať jednotlivé problémy v širších súvislostiach.

Ujasnenie si možností a kompetentnosti marxistickej filozofie nie je samotný účel. Pomáha nám orientovať filozofiu na problémy, ktoré môže skúmať, a nie na také, ktoré svojimi prostriedkami skúmať nemôže. Spätosť filozofie s praktickou a poznávacou činnosťou sa môže pozitívne realizovať len prostredníctvom skúmania a riešenia problémov, ktoré sú v jej možnostiach a kompetentnosti. Usmerňovanie filozofie na skúmanie a riešenie problémov, ktoré presahujú hranice jej možností, môže síce vyvolať zdanie jej spätosti s požiadavkami praxe a teórie, ale v skutočnosti, pretože tu svoju úlohu plniť nemôže, je od nich odtrhnutá. Takéto neadekvátne usmerňovanie filozofie môže vzbudiť ilúziu, že skúmame a riešime dôležité problémy, ale v skutočnosti len reprodukovujeme poznatky tej-ktorej vednej disciplíny alebo konkrétne skúmanie nahrádzame viac-menej abstraktnými úvahami, ktoré nemajú pre prax a teóriu nijaký alebo dokonca negatívny význam.

Už sme hovorili, že ontológia, lepšie povedané ontologický aspekt v marxistickej filozofii, sa radikálne líši, prípadne by sa mal líšiť, od neďialekticko-materialistických ontológií.

V čom spočíva táto odlišnosť?

V tom, že z hľadiska materialistickej dialektiky už nie je možné vytvárať nejaké osobitné učenie o svete mimo poznania, ktoré nám poskytujú pozitívne vedy. Je to svet usporiadaný, aké má vlastnosti a zákonitosti, sa dozvedáme len postupne, tak, ako sa nám to odhaľuje v našej prakticko-poznávačej činnosti. Filozofické kategórie sa vytvárajú až na základe jednotlivých poznatkov o zákonitostiach a vlastnostiach sveta a potom vo väčšej alebo menšej miere, s väčšou alebo menšou heuristickou hodnotou determinujú ďalší proces prakticko-poznávačej činnosti. Pretože kategórie marxistickej filozofie chápeme ako odraz najpodstatnejších stránok vecí a procesov, majú svoj ontologický aspekt. No práve tým, že je v nich v zovšeobecnenej podobe skoncentrované poznanie dosiahnuté v jednotlivých oblastiach prakticko-poznávačej činnosti, tvoria základ nášho spôsobu myslenia. Z tohto hľadiska skúmanie a rozpracúvanie kategórií marxistickej filozofie je predovšetkým skúmaním a rozpracúvaním spôsobu myslenia a poznávania.

V marxistickej filozofii jestvuje zhoda v chápaní kategórií ako uzlových bodov v sieti poznania, ktoré odrážajú podstatné vlastnosti vzťahov, vecí a proce-

sov, ale chápanie ich úlohy a možností v procese poznávania môže byť značne odlišné. Pripomeňme si známy a v marxistickej filozofickej literatúre veľmi frekventovaný spôsob argumentovania, keď sa zdôrazňuje, že ten a ten jav či proces treba z hľadiska určitej kategórie chápať takto a takto. Tento spôsob argumentácie v určitých hraniciach má svoje opodstatnenie, ale po ich prekročení stráca heuristickú hodnotu. Svedčí o tom aj skutočnosť, že na základe jednej a tej istej kategórie sa často zdôvodňujú značne odlišné, ba aj protichodné názory. Problém je určiť hranice opodstatnenosti takejto argumentácie.

Ako sa ukazuje, o konkrétnych vlastnostiach prírody a spoločnosti, vrátane nášho myslenia, filozofia nemôže svojimi kategóriami povedať viac ako konkrétne vedy na danom stupni poznania. Filozofia by mohla o svete povedať viac ako konkrétne vedy len za predpokladu, že svojimi kategóriami by prekročila horizont poznania, ktorý vo svojom poznávacom procese dosahuje veda. Filozofia to však svojimi prostriedkami nemôže urobiť, pretože takýto zámer by vyústil do naturfilozofických špekulácií. Filozofické kategórie nám tu poskytujú iba všeobecnú orientáciu. Ak čas a priestor pokladáme za formy existencie hmoty, čo je zovšeobecnením celého doterajšieho ľudského poznania, môžeme tvrdiť, že každá forma hmoty musí mať tieto atribúty. Aké sú však konkrétne formy času a priestoru v jednotlivých formách pohybu hmoty, to sa z filozofickej kategórie času a priestoru nedá odvodiť. Z hľadiska materialistickej dialektiky môžeme tiež tvrdiť, že kvantitatívne zmeny vždy v istých hraniciach spôsobujú kvalitatívne zmeny, no kde sú hranice týchto zmien a ako sa v tej-ktorej oblasti prírody a spoločnosti uskutočňujú, môžeme zistiť iba na základe konkrétneho vedeckého skúmania. Zdanie, že na základe zákona prechodu kvantity v kvalitu môžeme určiť, kedy a za akých okolností nastáva v jednotlivých procesoch kvalitatívna zmena, vzniká preto, lebo pri skúmaní a zdôvodňovaní tohto zákona sa opierame už o overené poznatky pozitívnych vied. No prekročiť obzor týchto poznatkov môžeme zasa len konkrétnym vedeckým poznávaním. Zistiť napríklad kvalitatívnu hranicu medzi živou a neživou hmotou môžu len príslušné vedy. Preto je opodstatnené a má heuristickú hodnotu konštatovanie, že z hľadiska zákona prechodu kvantity v kvalitu extrapolácia v poznávaní môže mať platnosť len po určitú hranicu. Kde sa však nachádza hranica extrapolovateľnosti? To možno zistiť len konkrétnym poznávaním. Len v procese konkrétneho vedeckého poznávania môžeme určiť, pokiaľ je príslušná extrapolácia pri vysvetľovaní jednotlivých problémov únosná a opodstatnená. Filozoficky určiť túto hranicu nie je možné, a teda nie je možné ani prekročiť ju.

Pravda, materialistická dialektika nám na základe zovšeobecnenia historického procesu poznávania ukazuje, že obzor, ktorý dosahujú pozitívne vedy, nie je posledný. Za každým dosiahnutým obzorom nášho poznania je vždy niečo, čo ešte nepoznáme. Len z tohto hľadiska môžeme povedať, že materialistická dialektika prekračuje hranice dosiahnutého poznania jednotlivých vied. Avšak aké je toto niečo, aké má konkrétne vlastnosti, z filozofických kategórií nevyvodíme. Napríklad z filozofického hľadiska môžeme oprávnené tvrdiť, že v kozmologickej teórii singulárny stav nie je absolútny začiatok, ale žiadať od vedy, aby do svojej teórie zahrnula ďalší stav, o ktorom na základe dosiahnutých poznatkov nevie nič konkrétne povedať, je jednoducho ne-

korektné. Kým veda nedokáže zistiť, ako prekročiť singulárny stav, ostáva táto oblasť otvorenou otázkou.

Filozofia nemôže dosadzovať svoje modely popri vede. Pochopiteľne, takýto vzťah marxisticko-leninskej filozofie ku konkrétnym vedám platí aj v oblasti vied o spoločnosti. Tým je podmienená aj možnosť ontologického aspektu pri postihovaní a vyjadrovaní sveta.

Z tohto hľadiska možno súhlasiť s P. V. Kopninom, že „úlohou filozofie nie je dávať patentované recepty, ktoré si konkrétne vedy majú osvojovať a používať, ani vytvárať univerzálny obraz či model sveta. Jej úlohou je zdokonaľovať filozofický svetonázor a vlastný kategoriálny aparát ako metódu vedeckého teoretického myslenia“ (6, s. 34).

LITERATÚRA

1. MARX, K. — ENGELS, F.: Vybrané spisy v piatich zväzkoch. Zv. 1. Bratislava 1977.
2. ENGELS, F.: Dialektika prírody. Bratislava 1961.
3. MARX, K. — ENGELS, F.: Vybrané spisy v piatich zväzkoch. Zv. 4. Bratislava 1978.
4. MARX, K. — ENGELS, F.: Vybrané spisy v piatich zväzkoch. Zv. 5. Bratislava 1978.
5. GINZBURG, V. L.: Astrofyzika. Bratislava 1983.
6. KOPNIN, P. V.: Marksistsko-leninskaja teorija poznanija i sovremennaja nauka. In: Voprosy filosofii 1971, č. 3.